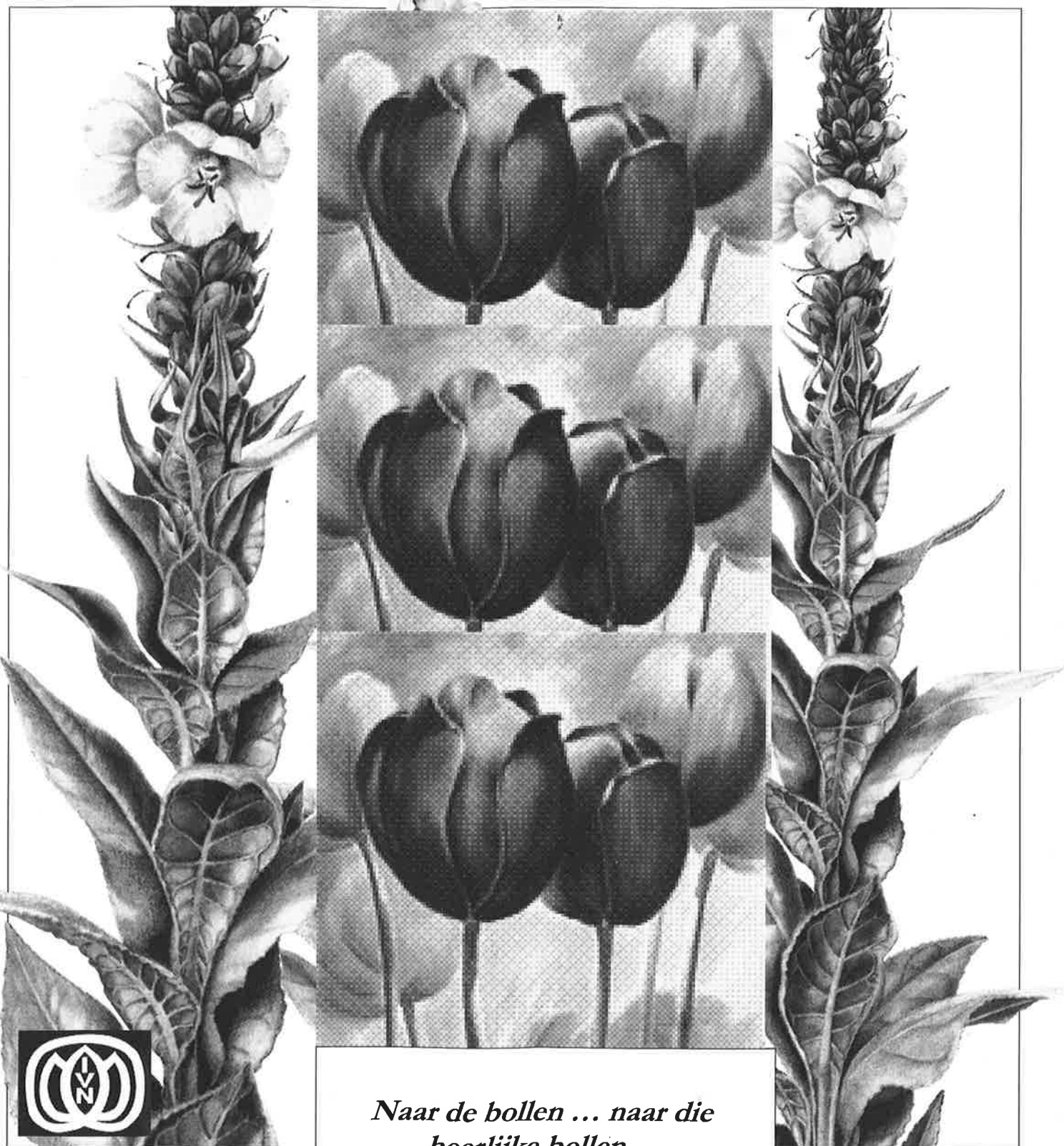

De Toorts

71

DECEMBER 2006, 23E JAARGANG

Contactblad van het IVN afdeling Zuid-Kennemerland

*Naar de bollen ... naar die
heerlijke bollen ...*

De Toorts is het contactblad van het IVN afdeling Zuid-Kennemerland.
Het IVN, Vereniging voor natuur- en milieueducatie, is een vereniging van vrijwilligers, die streeft naar meer natuur en een betere kwaliteit van het milieu. De leden zetten zich actief in voor natuur en milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten. Verspreid over Nederland heeft het IVN ruim 180 afdelingen.

Bestuur

Voorzitter	Jonne Misset, Junoplantsoen 73, 2024 RM Haarlem, tel. 023-5274950
Secretaris	Dick van As, van Riebeecklaan 2, 2024 AH Haarlem, tel. 023-5267873
Penningmeester	Robbert-Jan de Bruijne, Esdoornkade 13, 2101 WN Heemstede, tel. 023-5474362
Postadres	Van Riebeecklaan 2, 2024 AH Haarlem
E-mail	bestuur@ivnzk.nl
Gironummer	5007954 t.n.v. IVN Zuid-Kennemerland te Heemstede

Ledenadministratie

Esdoornkade 13, 2101 WN Heemstede, tel. 023-5474362

Coördinatoren werkgroepen

Excursies	Helga Frömming	020-4112928	excursie@ivnzk.nl
Groene Winkel	Paul de Vocht	023-5424513	groenewinkel@ivnzk.nl
Cursussen	Tineke Allaert	023-5261100	cursus@ivnzk.nl
Kinderen	Frank Jansen	023-5290984	kinderen@ivnzk.nl
De Toorts	Jonne Misset	023-5274950	toorts@ivnzk.nl
Lezingen	vacature		
Oeverwaluwen	Mieke Ooms	023-5651606	oeverswaluw@ivnzk.nl
Natuurwerkgroep	Marc van Schie	023-5351239	natuur@ivnzk.nl

Aangevraagde excursies

Yneke Bettink 023 - 5254995

Materiaalcoördinator

Leo v/d Brugge, Gen. Bothastraat 91, 2021 JS Haarlem, tel. 023-5261584,
e-mail: materiaal@ivnzk.nl

Webmasters

Huib Koel en Jacqueline van Klaveren, e-mail: webmaster@ivnzk.nl

Persberichten

Marc van Schie, tel. 023-5351239, e-mail: publiciteit@ivnzk.nl

Promotie-activiteiten

Yvonne Hassing, tel. 023-5277394, e-mail: yhassing@gmail.com

De jaarbijdrage is voor leden minimaal € 16,50 en voor donateurs minimaal € 15. Leden en donateurs ontvangen driemaal per jaar De Toorts. Leden ontvangen tevens het kwartaalblad 'Mens en natuur' van IVN Nederland. Van leden wordt verwacht dat zij actief zijn binnen de afdeling. Uitgebreide informatie over het IVN Zuid-Kennemerland is te vinden op de website www.ivnzk.nl.

Inhoud

Van de redactietafel	3
Landschap Geestgronden	4
Kinderhoek	7
Geneeskrachtige kruiden	8
Even voorstellen	9
Naar Deventer en (soms) terug	9
Privacy bij e-mailen	9
De beste bollengrond ter wereld;	
interview met een bollenteler	10
Nieuwjaarsbijeenkomst	11
Straatje om met Marisca	12
Interview met Wil Stumpe	14
Smulbossen & Speelnatuur	15
Zo beleef je nog eens wat	16
Op zoek naar stinsenplanten	17
Korte berichten	18
Activiteitenprogramma	19

Colofon

Druk

Paswerk Grafisch, Cruquius

Papier

100% zuur- en chloorvrij papier

Opmaak en vormgeving

Albionne, Haarlem

Redactie De Toorts

Caroline Dekker, Marisca v/d Eem,
Theo Litjens en Jonne Misset
e-mail jonnemisset@quicknet.nl

In dit nummer medewerking van

Yneke Bettink
Jacqueline van Klaveren
Gerard Scholten
Roelof Boddaert
Cisca Klarenberg

Van de redactietafel

In het kader van het thema 'landschappen' wordt in dit Toorts-nummer aandacht besteed aan de Geestgronden en het bollengebied, in zekere zin een geestig onderwerp.

Kortgezegd zijn de Geestgronden de strook land gelegen tussen het duingebied en het polderlandschap.

Waar komt die naam eigenlijk vandaan? Ik weet het niet, maar ikzelf denk dat het woord geest staat voor spook. Immers, nog maar een ruime duizend jaar geleden zag dit landschap er volledig anders uit, namelijk één grote, vrijwel ondoordringbare 'wildernisse'. U kunt zich voorstellen dat de mensen die in vroeger eeuwen hebben gewerkt aan de ontginning, vaak spookachtige taferelen hebben meegemaakt, nog gevoed door bijgeloof. Dus Geestgronden waren spookgronden. Het woord geest is ook terug te vinden in plaatsnamen als Poelgeest, Uitgeest en Oegstgeest. Ook in het Gaasterland heeft een soortgelijk ontginningsproces plaatsgevonden. 'Gast' is Geest, denk aan Grotegast.

Ver voor onze jaartelling werd dit gebied al door mensen bewoond, getuige de in de perioden van de achttiende en negentiende eeuw gedane diverse vondsten van bronzen gebruiksvoorwerpen. Deze zijn onder andere gevonden in de buurt van de vroegere buitenplaats Veenenburg nabij Hillegom.

In de afgelopen eeuwen is dit gebied in steeds toenemende mate ontgonnen. De ontginning is aanvankelijk gericht geweest op kleinschalige vereffening van het door duinzand overstoven Zeggeveen, met het doel landbouwakkertjes in te richten.

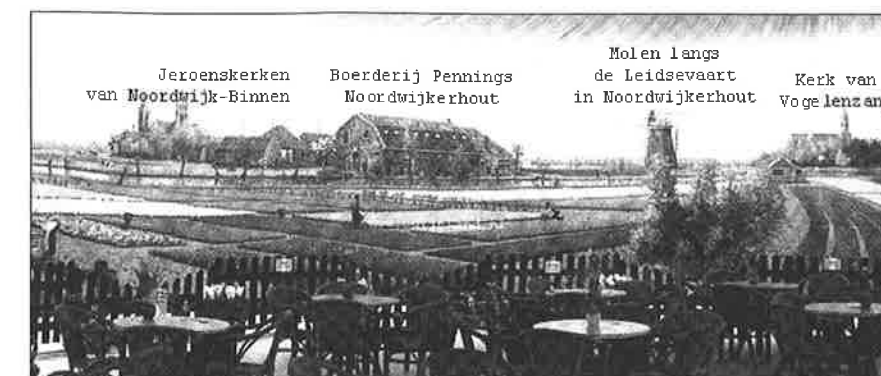

In een later stadium zijn er steeds meer grote afzandingsprojecten uitgevoerd. De op de oude strandwallen afgezette dikke lagen duinzand, die de oude duinen vormen, werden over kilometers breedte afgegraven. Dat zand vormde een belangrijke bron van inkomsten voor de eigenaren. Op de geëgaliseerde gronden werden grasveldjes aangelegd waar op de wasserijen het wasgoed bleekten. Maar het meeste zand is vervoerd naar Amsterdam voor het op-hogen van het veenachtige gebied in die stad. Later heeft datzelfde proces plaatsgevonden voor de stad Haarlem; ondermeer de Raaks en de gracht waar nu de Parklaan is, werden met duinzand gedempt. Thans is het duinzand nog steeds het basismateriaal voor de kalkzandsteenfabriek De Arnoud, op de grens van Hillegom en Lisse.

Sinds 1800 werd de ontgonnen grond gebruikt voor fruit- en groententeelt. Kwekers hadden ontdekt dat de grond uitstekend geschikt was voor de teelt van aardbeien, bessen en dergelijke. Er bestond in die tijd een levendige handel op Amsterdam. Groenten en fruit werden over het Haarlemmermeer naar Amsterdam vervoerd, waar onder andere de Hillegomse kwekers een eigen groenmarkt hadden aan de Prinsengracht.

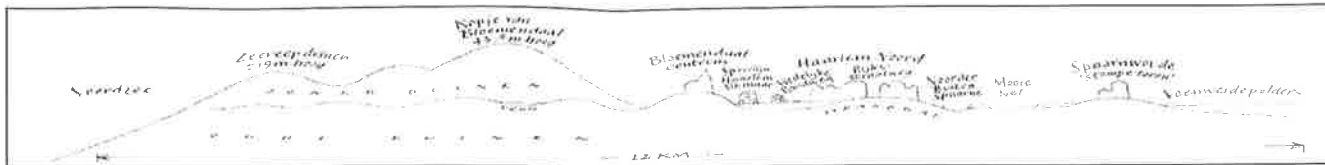
Bloembollen kweken bleek op den duur echter lucratiever te zijn, met als resultaat dat we nu nog elk voorjaar kunnen genieten van de uitgestrekte, kleurrijke bollenvelden. Honderdduizenden buitenlanders uit alle hoeken van de wereld komen jaarlijks naar de bollenvelden. Ook voor kunstschilders vormen de bollen een inspirerend thema. Zelfs de beroemde Franse impressionist Claude Monet heeft bij meerdere gelegenheden zijn schildersezel bij een bollenveldje opgesteld, onder andere bij Rijnsburg en Sassenheim.

Theo Litjens

Een deel van het Panorama Tulipland in Voorhout

De sluitingsdatum voor het volgende nummer is 1 maart 2007. Kopij digitaal aanleveren via toorts@ivnzk.nl.

De geestgronden toen en nu

LANDSCHAP VAN DE GEESTGRONDEN

Bij het woord geestgronden zal niet iedereen meteen een voorstelling hebben. Zoals Theo Litjens in zijn inleiding schrijft, kun je bij het woord *geest* meerdere associaties krijgen. De term is terug te vinden in diverse plaatsnamen, en 'De Geestgronden' is bekend als een instelling voor geestelijke gezondheidszorg in Zuid-Kennemerland. Geestgrond is een benaming voor oude afgegraven zandgrond in kustgebieden. De oude duinen zijn, met name tussen Leiden en Haarlem, afgegraven tot N.A.P. Het grondwater kwam daardoor binnen bereik, en maakte dit soort grond erg geschikt voor de bloementeel. Geestgronden kennen, zoals hierna wordt beschreven, een boeiende historie en een rijk dieren- en plantenleven.

In de vroege middeleeuwen rond 800 zag ons land er heel anders uit dan nu. Alleen de duinenrij, de strandwallen, de kuststrook en de oeverwallen langs riviertjes konden goed bewoond worden omdat die hoog en droog waren. Op de lagere strandwallen ontstonden dan ook al heel vroeg nederzettingen. Plaatsen als Velsen, Oegstgeest en Petten worden al in de 8ste eeuw genoemd. Ook plaatsen met namen op -heem (Haarlem, Sassenheim, Castricum) stammen uit de vroege middeleeuwen. Toen mensen zich op de duingronden vestigden, maakten ze het gebied geschikt voor bewoning door bomen te kappen en gronden vlak te maken. Op de zandgrond hadden ze hun akkers en op het drassige land (broekland) dat hier naast lag, kon het vee geweid worden. Ook kon hier wat groente verbouwd worden, maar daarvoor moesten wel maatregelen genomen worden om het droger te maken.

Groeiende steden

Door de toenemende bevolking groeiden de steden ook in ruimtelijke zin. Voor deze uitbreiding en het dempen van grachten was in de 17de en 18de eeuw veel zand nodig. Het meeste zand is vervoerd naar Amsterdam voor het ophogen van het veenachtige gebied in die stad. Later

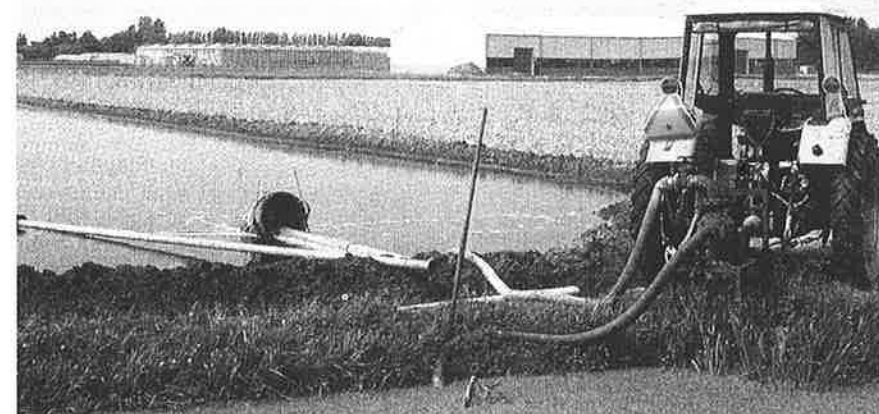

gebeurde hetzelfde in Haarlem; ondermeer de Raaks en de gracht waar nu de Parklaan loopt, werden met duinzand gedempt. Dat zand werd uiteraard gevonden in de duinen, waar diverse landgoedeigenaren goed verdienden aan de zandhandel. De oude duinen werden over kilometers breedte afgegraven. Op de geëgaliseerde gronden werden grasveldjes aangelegd waarop wasserijen het wasgoed bleekten. Naast verschillende bestemmingen in de steden diende het zand ook voor het aanleggen van verharde wegen en spoorlijnen. Ook de kalkzandsteenfabriek in Hillegom was een grote

afnemer van het duinzand. Dit zand is nog steeds het basismateriaal voor de productie van kalkzandsteen. Welke enorme hoeveelheden zand er zijn gewonnen is op diverse plaatsen, zoals Middenduin, Elswout en vooral meer in het zuiden langs de Vogelenzangseweg nog goed te zien. De weg lijkt daar hoger te liggen, dat komt door het bollenland dat lager ligt.

Bolwerk van bollen

In het begin werden de duinen gebruikt voor alle soorten landbouw, akkerbouw, tuinbouw en veeteelt. Na de 17de eeuw concentreerden de

Onder water gezet bollenland

(Foto Jelle van Dijk)

akkerbouw en veeteelt zich steeds meer in de nieuw aangelegde polders of afgegraven duingebieden. De zandige geestgronden kon men daarna helemaal benutten voor het telen van tuinbouwproducten. Nog later werd deze grond steeds meer gebruikt voor de bollenteelt. De kalkrijke gronden waar het zand gewonnen was bleken namelijk uitstekend geschikt voor de teelt van bollen. Dit begon kleinschalig en met een beperkt aanbod. Als in de tweede helft van de 18de eeuw de Engelse landschapstijl wordt geïntroduceerd, komt hier verandering in. Vanaf dat moment bestonden er grote gazons met ruime bloemperken. De vraag richtte zich steeds meer op grote partijen van dezelfde kleur. In het begin van de 19de eeuw lag het zwaartepunt nog ten zuiden van Haarlem en bij Overveen en Bloemendaal. Vanaf ongeveer 1830 vond er schaalvergroting in de bollensector plaats. De uitbreiding van het bollenland ging gelijk op met de grootschalige zandwinning. In het verdere verloop van de 19de eeuw nam het aantal commerciële bollenboeren in de Bollenstreek sterk toe. De bollenteelt bepaalt tot op de dag

van vandaag het karakter van deze streek.

Van scholekster tot rugstreeppad

De geestgronden zijn belangrijke leefgebieden voor veel broedvogels. Met name de veldleeuwrik, patrijs, engelse kwikstaart en gele kwikstaart bereiken hier een dichtheid die elders in Nederland nauwelijks wordt gezien. Wellicht het beste gebied voor veldleeuwrik en patrijs is het bollenlandschap tussen de Keukenhof en de Hyacinthenlaan bij Hillegom. Terecht is in 1996 in het Pact van Teylingen afgesproken dat dit gebied vrij van kassenbouw zal blijven.

Ook de scholekster is geen onbekende, deze vogel legt zijn eieren bij voorkeur op braakliggend land. Daar kun je soms ook een kievitsnest vinden, en op plaatsen met smalle sloten heb je een goede kans een paartje tureluurs te zien. Zij zoeken hun voedsel vooral langs dergelijke slootjes. In vrijwel alle brede sloten en vaarten broeden tegenwoordig futen. Het flinke aantal futen wordt nog overtroffen door de aantallen van meerkoet, waterhoen en wilde eend. Dichterbij de

bedrijfsgebouwen zie je minder broedvogels, wel witte kwikstaarten die soms broeden in een kas of een schuur, of putters die graag in populieren verblijven. Op rommelige erven met oude schuren wordt nogal eens een zwarte roodstaart gezien. Met de ringmus gaat het snel bergafwaarts. Deze vogel is gesteld op rommelhoekjes, dichte heggen en braakliggend land. Bij de moderne bedrijfsvoering kom je deze omstandigheden nauwelijks meer tegen. Naast de genoemde vogels komt ook de gewone pad vrij algemeen voor op de geestgronden. In sommige tuinbouwgebieden komt de rugstreeppad voor, dit diertje wordt wel gezien bij het rooien van de bollen.

Ondergelopen bollenvelden

Na het broedseizoen zijn er niet veel vogels meer te ontdekken. In augustus kan dit veranderen als hier en daar percelen onder water worden gezet. Door gedurende vier tot zes weken een laagje water op het land te pompen, kunnen onkruid en ongedierte op milieuvriendelijke wijze bestreden worden. Na het droogvallen wordt het land bemest en ingepoot. Nu er na 1 september geen vloeibare mest meer gebruikt mag worden, zijn vrijwel alle kwekers afgestapt van deze vorm van bestrijding. De periode voor 1 september is in veel gevallen te kort, het valt dan ook te verwachten dat er niet veel percelen onder water worden gezet. Dit is jammer, want deze landerijen trekken heel wat vogels aan. Daarbij zijn veel steltlopers als de kemphaan, bonte strandloper, krombekstrandloper, kleine strandloper, bontbekplevier, watersnip, groenpootruiter, overloper, bosruiter, kievit en grutto te zien. Ook komen hier veel meeuwen rusten, terwijl zelfs kluut, grauwe franjepoot

Vervolg op pagina 6

en lepelaar deze plekken weten te vinden. In de nazomer en herfst zijn op braakliggende velden regelmatig grote groepen meeuwen te zien, met name de kleine mantelmeeuw en zilvermeeuw. Vooral bij hoogwater en op drukke stranddagen wijken ze massaal uit van de kust naar de geestgronden. Als in het najaar de nieuwe bollen gepoot zijn, wordt het land afgedekt met een laag stro. Dit trekt vaak honderden kauwen aan, op zoek naar graankorrels. Ook in het najaar en winter veel geziene gasten zijn de houtduif en de veldleeuwerik.

Hanenpoot en parapluitjesmos

In de periode tussen het poten van de bollen in het najaar en het koppen van de bloemen in april, groeit er niet veel op de geestgronden. Vaak blijft het bij straatgras, klein kruiskruid, kleine brandnetel, melganzenvoet, perzikkruid, gekroesde melkdistel en varkensgras. Na het koppen wordt er een stuk minder gespoten en krijgen meer soorten een kans in de bloembedden te groeien. Je ziet dan soorten als akkerkers, herderstasje, zandraket, kleefkruid, akkerdistel, akkermelkdistel en akkervergeet-mij-nietje verschijnen. Op bollengronden die braak liggen en waar de gifspuit een aantal maanden niet wordt gebruikt, kunnen zich in korte tijd soorten vestigen als canadese fijnstraal, rolklaver, bastaardklaver, liggende klaver, ringelwikke en zwaluwtong. Laat je zo'n landje een jaar aan zijn lot over, dan zie je grote kattenstaart, vogelwikke en moerasdroogbloem opkomen. Een opvallende nieuwkomer is de hanenpoot, een in dichte pollen groeiend gras dat met gemak een halve meter hoog kan worden. Dit diep wortelende gras is zijn opmars begonnen op de zwaar bemeste maisakkers van de zandgronden, maar duikt tegenwoordig op steeds meer plaatsen op langs de

randen van bollenpercelen en op braakliggende gronden.

Op de geestgronden groeien bovendien vaak zeer veel mossen. Ze vallen niet altijd zo op, maar dragen indrukwekkende namen als purpersteeltje, krulmos, zilvermos, smaragdsteeltje, slankmos, grof korreltjesknikmos, rood knolletjesknikmos, parapluitjesmos. Met name de laatste komt veelvuldig voor langs greppels.

Parapluitjesmos (Foto Jelle van Dijk)

Siergewassen en wilde planten

Steeds vaker worden op de bollenvelden andere siergewassen geteeld. In augustus en september zie je velden met mooi gekleurde dahlia's en canna's (bloemriet). Naast gladiolen wordt het naseizoen gekleurd door de teelt van vaste planten en allerlei soorten lelies. Zoals al eerder gezegd krijgen de wilde planten tussen de siergewassen weinig kans. Gelukkig is er in en langs sloten en vaarten nog wel ruimte. Dit stelsel van smalle en bredere wateren vormt op veel plaatsen een fijnmazig netwerk waar de natuur een kans krijgt. Deze 'groene dooradering' staat of valt met de wijze waarop de slootkanten behandeld worden. Op veel plekken zijn oevers gemoderniseerd met hardhouten oeverbeschoeiing. In sloten met deze beschoeiingen zijn uiteraard alle oeverplanten verdwenen, maar ook het dierenleven wordt gereduceerd. Zowel voor kik-

kers en padden - die er wel in, maar niet meer uit de sloot kunnen komen - als hazen en kleine zoogdieren vormen dergelijke sloten een barrière en een gevaarlijke valkuil. Gelukkig is het tij aan het keren: door activiteiten van onder andere de Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging Geestgrond en de KNNV wordt sinds een aantal jaren tussen het Keukenhofbos en de ringvaart van de Haarlemmermeer gewerkt aan ecologische verbindingzones. Dit zijn natuurvriendelijke oevers, ruige bermen, houtige beplantingen en 'floatlands' (drijvende, kunstmatige vegetatie-eilanden). Deze zones vormen een leef- en verspreidingsgebied voor planten en dieren langs bloembollenvelden.

Veel vaarten zijn in de zomer prachtig geel gekleurd vanwege de massale bloei van de watergentiaan. Op een aantal plaatsen zie je de witte waterlelie en de gele plomp. Langs de oevers staat vaak harig wilgenroosje en vooral aan de kop van deze vaarten zijn soorten als zwanebloem, heen, grote watereppe en koninginnenkruid te vinden. In de smallere sloten zie je vaker pijlkruid. Ook allerlei fonteinkruiden, zoals schedefonteinkruid en gekroesd fonteinkruid zijn op veel plaatsen te vinden. Een bijzondere plaats nemen de kwelslootjes langs de duinvoet in. Door het heldere water komen hier het bijzonder fraaie beekpunge, blauwe waterereprijs en zompvergeet-mij-nietje voor.

Caroline Dekker

Bronnen:

Jelle van Dijk e.a., Natuurgids voor de Duin- en Bollenstreek, 2000.

J.W. van Velzen en M.E. Vonk, Ecologie en landschap, 2004.

Wat is een 'geestgrond'?

Het lijkt wel een sprookje, zoals 'De Geest in de Fles' maar dat is het niet. Weet je wat het wél is? Het is een grondsoort!

De naam 'geestgronden' wordt vooral gebruikt voor oude zandgronden in het kustgebied van Nederland. In de meeste gevallen gaat het om een grondsoort die bestaat uit ziltig zeezand of afgegraven duinen. Het zijn stukken land vlak achter de duinen van Noord- en Zuid-Holland. We noemen dit De Bollenstreek.

In het voorjaar als deze bollenvelden in bloei staan bezoeken heel veel toeristen van over de hele wereld deze kleurrijke velden. Er zijn grote velden met hyacinten, en als je daar langs loopt ruik je een heerlijke hyacintengeur. Vooral in Zuid-Holland groeien en bloeien de hyacinten, omdat daar de juiste grondsoort is voor deze bolbloem.

Het jaarlijkse Bloemencorso is de kroon op het werk van alle bloembollenkwekers. Prachtige praalwa-

Bollenschuur in Hillegom met bloeiende uien.

Kinderhoek

De Hillegomse bollenkweker Janpiet Tijssen root de bollen met de hand.

gens zijn versierd met hyacinten, tulpen, lelies en narcissen.

met tractoren. De bollen worden over de hele wereld verkocht.

De bloeiende bollen worden eerst 'gekopt'. Dan snijden ze alleen de bloem af en laten stengels en bladeren staan. Die laten ze verdorren of afsterven. Daarna komt er een tijd van hard werken: de bollen worden 'opge-rooid' of boven de grond gehaald. Dat gebeurt soms nog met de hand (en dat is heel zwaar werk in de zomer!) maar meestal

Cisca Klarenberg

IVN Kinderwerkgroep

De tekst van deze Kinderboek is gemaakt met hulp van de Hortus Bulborum en het museum De Zwarte Tulp in Lisse.

Heerenweg t/o Manpadslaan. Bollenkweker Heemskerk root de bollen met de hand. Hij werkt met een zogenaamde 'dubbele spatel'.

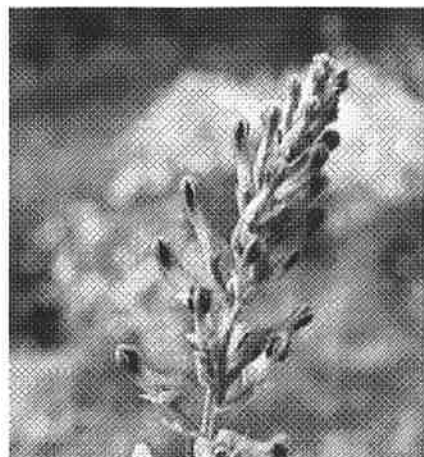
Eetbare en/of
geneeskrachtige kruiden

Door Yneke Bettink

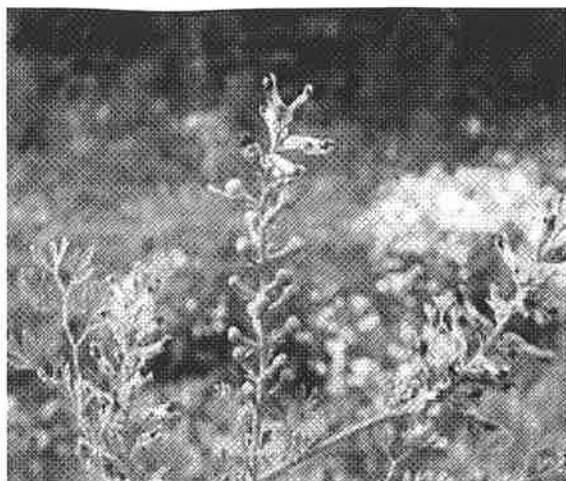
Een wilde plant die zich heeft gevestigd op de geestgronden moet haast wel een akker(on)kruid zijn. Mijn keuze viel op een feestelijk, fragiel en bescheiden plantje met grijs-blauwgroene dubbelgeveerde blaadjes, aan stengels die zichzelf niet oprichten. In deze kussenvormige plant, zien we vanaf april tot in de herfst lichtroze, in losse trossen staande bloemen, die naar buiten toe donkerder worden. Het puntje van elke afzonderlijke bloem is donker paars-grijs. Het aantal bloemen per tros bedraagt ongeveer twintig en de plant wordt meestal niet hoger dan vijftieng centimeter. De afzonderlijke stengels kunnen echter wel een lengte van veertig centimeter bereiken. De laatste bloemen openen zich meestal niet en bevruchten zichzelf.

In Nederland ben ik de laatste jaren bijzonder weinig Gewone duivekervel tegengekomen, hoewel de plant, inheems in het Middellandse zeegebied, als cultuurvolger en algemeen in Nederland te boek staat.

Dat ze hier al lang voorkomt blijkt

Gewone duivekervel, papaverfamilie (Fumària officinàlis Papaveraceae)

Een andere benadering van deze naam is een verbastering van Düvelskärvel, de naam die in Rheinland gebruikt wordt, en het oostelijk Drentse duivelskervel. Beide namen slaan ongetwijfeld op de oneetbaarheid voor mensen van dit frêle, maar wel aanwezige plantje: iets wat je niet kunt eten of verklaren,

komt van de duivel. Dan hebben we nog de namen 'Akkerkruid', deze spreekt voor zich, en 'Vogeltjes-op-ain-bain' in Groningen. Ook de zeer verwante en bekende stinsenplanten Voorjaarshelmbloem en Holwortel, worden wel 'Vogeltje op een stokje' genoemd.

De benamingen Griz, Grisecom en Grijsecom komen uit het oud-Nederlands van grijsen in de betekenis van wenen of huilen. De plant wordt dan gebruikt tegen 'grijzende ogen' = staar. Behalve tegen staar wordt Duivekervel onder andere in 1630 aangeraden als middel tegen de pest. Algemeen is de plant lang gebruikt als middel tegen gal- en leverklachten, geelzucht, hypochondrie, aambeien, reuma en de verzweringen van pokken. Tevens werkt het maagversterkend en bloedzuiverend. Bij slapeloosheid zou het kalmerend werken. Zeer veel hooggeleerde dames en heren hebben zich op diverse gebieden en niveaus met deze plant beziggehouden. Van deze personen wil ik er tot slot twee aanhalen. In 1621 schreef Peter de Hondt: 'Duyvekervel boven al, met de Surckels (=zuring) noyt vergeten, ons seer dienstich wesen sal' en Mellie Uyldert schreef: 'Duivekervel reinigt bloed en gemoed'.

wel uit de diverse namen die haar in de oudheid en door de eeuwen heen zijn gegeven met de daaraan verbonden gebruiken.

De latijnse naam Fumària officinàlis: fumaris = rook, officinàlis = uit de apotheek, geeft geen probleem. De plant is nog steeds bekend onder de naam Aardrook. De Franse, Duitse en Engelse namen zijn dan ook in dezelfde volgorde: 'Fumeterre', 'Erdrauch' en 'Fumitory'.

Het sap van de plant voelt in de ogen alsof er rook in is gekomen, bovendien lijkt het alsof de plantjes zich ontwikkelen uit een uit de aarde opstijgende ochtend- of voorjaarsnevel. Daarbij dacht men in de loop der eeuwen te zien dat het stof der aarde, op de grijsachtige plantjes neergekomen, in de ochtenddamp verdween. Ook bestaat in diezelfde tijd het idee dat, wanneer men zich in de rook van de plant bevindt, men onzichtbaar wordt. Dit laatste is veel door tovenaars en heksen gebruikt. En, het werkt! Want met tranende ogen zie je erg weinig. De officiële naam Gewone duivekervel heeft daarnaast evenveel bestaansrecht. Duiven eten blijkbaar graag (van de zaden) van de plant, de blaadjes hebben zeker in het prille begin veel weg van Kervel (= schermbloemige), dus: Duivekervel.

Even voorstellen

Beste leden en donateurs,

Mijn naam is Jany van Dijk, ik woon in Bennebroek. Ik werk als interim manager in de zorg en ik ben bestuurslid van Stichting Medi Aid Holland - Sri Lanka.

Naast ons werk vinden mijn man en ik nog tijd om te genieten van al het moois dat ons land aan natuurschoon te bieden heeft. Omdat ik vind dat ik wel wat meer voor de natuur mag doen dan alleen consumeren, heb ik mij opgegeven als lid. Na een gesprek met het bestuur is besloten om mij in het bestuur op te nemen. Op de komende ALV wordt gevraagd of jullie daarmee instemmen. Het bestuur heeft me gevraagd alvast warm te lopen. Zo ben ik nu contactpersoon voor de subwerkgroepjes 'websitebeheer', 'promotie' en 'persberichten'. Zoals jullie weten, is er momenteel geen coördinator voor de werkgroep als geheel en het bestuur acht dat wel wenselijk. Dus indien er onder jullie mensen zijn die coördinator van deze werkgroep willen worden, dan houden we ons aanbevolen. Tot die tijd zal ik die plaats innemen.

Daarnaast ben ik contactpersoon voor de werkgroep 'lezingen' en voor volgend jaar gaan we weer een aantal lezingen plannen.

Het IVNZK is zeer productief, vele enthousiaste vrijwilligers leveren enorm veel activiteiten. Ik heb daar grote bewondering voor. De organisatie van dit alles is veel en soms ook complex. Omdat ik pas begin, komt het regelmatig voor dat ik dingen nog niet goed begrijp; heb alsjeblieft nog wat geduld met me...

Ik verheug me op een langdurige samenwerking met alle IVN-ers, waar ik veel van hoop op te steken.

Tot ziens!

Jany van Dijk

Van Haarlem naar Deventer en (soms) terug

Henk Ekkelboom behaalde eind 2004 zijn gidsendiploma bij onze afdeling. Straks verhuist hij naar Deventer. Hij neemt alvast afscheid per brief.

Beste IVN-ers,

Mijn vrouw en ik gaan rond de jaarwisseling verhuizen naar het oosten van het land. Naar Deventer om precies te zijn. We hebben een huis gevonden dat op zo'n drie minuten lopen van de IJssel ligt. Tijdens het bezichtigen van onze woning was de ganzentrek goed hoorbaar. Kortom rond de IJssel zal veel moois te bewonderen zijn.

Ik wil een poging wagen om lid te blijven van afdeling Zuid-Kennemerland, door de excursie Groen in de Stad te blijven gidsen.

Als ik ter zijner tijd in Deventer terugdenk aan de afdeling Zuid-Kennemerland zie ik een groep enthousiaste mensen met veel natuurkennis. Ik heb bijvoorbeeld nog steeds bewondering voor de wijze waarop de meest recente gidsencursus is gegeven.

In het oosten hopen mijn vrouw en ik iets meer rust en groen te vinden (en ook een beetje het avontuur van nieuwe ontdekkingen). Ik heb zelfs een baan in het groen gevonden als projectleider bij de Dienst Landelijk Gebied. Wat wil je nog meer als IVN-er?

Ik wens jullie het beste toe voor de toekomst!

Met vriendelijke groet,

Henk Ekkelboom

Bescherm de privacy van anderen bij e-mailen

Hieronder volgt een tip van Evert van het Schip.

Ik krijg via de e-mail nogal eens een 'verzamelbericht' (ook van het IVN) bestemd voor een hele groep mensen. Die mensen staan dan keurig bij elkaar in de adresbalk of de cc-balk. En dat, dierbaren, is niet goed. Want het zet de deur open voor allerlei kwaadwillig gespuis dat via een niet ontdekt lekje in een of ander privé-bestand al die adressen kan inpalmen voor onwelkome andere doeleinden.

Doe het dus alsjeblieft zó:

1. Adresseer het bericht aan jezelf.

2. Sla de cc-balk gewoon over.

3. Zet alle overige geadresseerden in de BCC balk = blind copy.

Op deze manier krijgt elke medegeadresseerde alleen zijn/haar eigen naam te zien. De rest, de overige geadresseerden dus, is niet te zien. En, omdat het in de BCC balk staat, weet je ook dat het bericht waarschijnlijk naar een grotere groep mensen is verzonden.

Specialisten op dit gebied verzekeren mij dat dit een redelijk afdoende beveiliging is tegen misbruik.

De beste bollengrond ter wereld

Grond, klimaat en water, het zijn de drie toverwoorden van de geestgronden en daarmee ook van de bollenteelt in het gebied ten westen van Haarlem, Leiden en Wassenaar. Martien Zandwijk heeft het telen met de paplepel ingegoten gekregen. En dat niet alleen: hij is in allerlei commissies actief en dus op de hoogte van alle ontwikkelingen. De man bij uitstek om ons te vertellen over het leven van de bollen en de bollenboer.

Martien Zandwijk heeft de pensioengerechtigde leeftijd al bereikt maar is nog steeds even gedreven. Met zijn 67 jaar heeft hij een schat aan ervaring, zeker als je weet dat hij van jongs af aan zijn vader op het bedrijf heeft geholpen tot het moment dat hij het overnam. Jammer genoeg heeft hij zelf geen opvolger, 'dus de langste tijd voor mij en mijn bedrijf zit er wel op', zegt hij lachend. In de tussentijd verbouwt hij nog 5 hectare bollen ook al waren dat er in het verleden in de topjaren wel 15. Dan huurde hij grond bij andere kwekers en kon zodoende ook een goede wisselteelt toepassen ter voorkoming van ziektes. Zijn bedrijf levert vooral aan de groothandel en die exporteert weer naar Amerika, Canada en Japan. Deze landen stellen hoge eisen aan de kwaliteit van de bollen. Martien: 'Dan zit je bij de geestgronden helemaal goed, want hierop haal je de beste kwaliteit bollen.'

Grofkorrelig

Maar waarom is de grond van de geestgronden zoveel beter dan bijvoorbeeld de grond achter de duinen van Zeeland of in de buurt van Castricum? 'Achter de duinen in Zeeland begint direct de zware klei en daarop groeien de bollen wel goed maar je krijgt ze niet schoon en er treden eerder ziektes op', legt Martien uit. 'Rond Castricum worden steeds meer bollen geteeld maar

daar is niet zo'n goede waterhuishouding als hier op onze 2500 ha geestgrond. Grond, klimaat en water zijn de 3 toverwoorden die de geestgronden zo uniek maken. De grond is namelijk grofkorrelig en kalkrijk, het klimaat net achter de duinen is milder dan landinwaarts en verbetert daarom de groei en verder is de waterhuishouding hier in samenwerking met Rijnland optimaal. Door drainage en bemaling worden de tekorten en te veel water snel gecorrigeerd.'

Maat 11

Martien vervolgt: 'Eigenlijk heb ik altijd een goede oogst, behalve als de hagel de stengels en bladeren van

de bollen heeft verwoest. Bij het kweken van bollen gaat het om de groei van de bol. Die moet natuurlijk wel een paar maten toenemen. Stel je stopt maat 8 of 9 in de grond, dan moet er maat 11 of 12 uitkomen. Dat is de maat van de tulpenbollen die je bij het tuincentrum of op de markt koopt.' Altijd een goede oogst zegt Martien maar er is toch ook wel zoiets als het geheim van de smid? Hij gunt ons een kijkje in zijn keuken. Het belangrijkste vindt hij, is dat je altijd met je gewas bezig bent, dat je een liefhebber bent en dat je goed observeert. Ook de grondsamenstelling regelmatig laten controleren door grondmonsters te nemen speelt mee. Als de

kleur iets afwijkt of de groei achterblijft, kan een tekort aan sporenelementen de oorzaak zijn. Daarom is de hoeveelheid dierlijke mest van grote invloed. Een teveel aan mest kan teveel ammoniak in de grond veroorzaken. Nu we het toch over bemesting hebben, geestgronden hebben de eigenschap stikstof en fosfor om te zetten in opneembare elementen voor de bollen. 'Speciale planten of insecten zie je niet in de bollenvelden', weet Martien, 'maar je hebt wel bollenvogels. Vogelsoorten die je hier veel in de velden ziet, zoals de kwikstaart, kieviet, grutto en scholekster. Dat komt ook door de rooidatum van de bollen. Omdat we zo laat rooien, hebben de vogels de tijd om hun eieren uit te broeden en zich lopend of vliegend uit de voeten te maken voordat het land bewerkt wordt.'

Milieuvriendelijk

Naast zijn drukke bedrijf, vervult hij talrijke functies in uiteenlopende commissies. Zo is hij lid van Platform De Zilk, opgericht in verband met het vernattingproject De Zilk. Daarnaast is Martien is commissielid van de Landelijke land- en tuinbouworganisatie. Kringvoorzitter van de Duin- en Bollenstreek, waar aandacht wordt besteed aan alles wat met de bollensector op deze grond te maken heeft. Als laatste is hij ook nog voorzitter van het Landelijke milieuplatform bloembollensector. Martien: 'Dit is een heel belangrijk overleg waar wij een evenwicht proberen te vinden tussen het bollen kweken en het milieu. Aandachtspunten zijn onder andere het mineralengebruik tijdens de groei en gewasbeschermingsmiddelenonderzoek, om te bestuderen welke middelen zo min mogelijk milieuschade geven. Ook wordt er gekeken naar milieuvriendelijke verpakkingen, hoe de plantenresten hergebruikt kunnen worden als humus of mest-

stof voor de grond en we kijken naar maatregelen om het energiegebruik te kunnen beperken. 'Soms denk ik wel eens, waarom zit ik in al die commissies', zegt Martien. 'Liefde voor het vak, voor de geestgronden en het is een soort verslaving. Kennis uitdragen, ervaringen delen zodat er een breed draagvlak ontstaat. Dat is belangrijk voor ons beroep, nu en voor de toekomst.'

Natte voeten

Inmiddels is er al veel informatie uitgewisseld en lopen we naar buiten om een paar foto's te maken. Zijn bestelwagen zit volgeladen met tulpenbollen, om ons heen staan kisten vol met hyacinten, narcissen en tulpenbollen. De najaarsmarkt van de Keukenhof is net voorbij. 'Niet dat ik daar veel bollen verkocht heb', zegt hij, 'daar geef ik vooral informatie. Er worden veel vragen gesteld over het kweken van de bollen, over je beroep en de namen van de bollen. Alle bekende Nederlanders hebben wel een bol naar zich genoemd, ook het vorstenhuis is goed vertegenwoordigd. Hij vertelt trots dat hij twee jaar geleden prins Willem Alexander aan zijn kraam had staan. Mijn vrouw gaf hem een zakje Irene's, Beatrixen en een zakje met zijn eigen naam erop. De prins vond dat heel leuk maar of hij deze ook zelf geplant heeft?' We kijken uit over de strakke landerijen. In het zuiden staan veel kassen en richting het noorden de boomrand waarachter de Amsterdamse waterleidingduinen liggen. Dat brengt ons meteen bij de vraag wat Martien van het vernattingproject in de Amsterdamse waterleidingsduinen vindt. Is hij niet bang voor natte voeten of nog erger, nadelige gevolgen voor de bollenteelt? Martien ziet het als volgt. 'Door de vernatting in het middengebied van de duinen keert daar de oorspronkelijke vochtige duinvallei terug met

daarbij de vegetatie zoals orchideeën, teer guichelheil en parnassia. Daarnaast heeft het een positieve werking op de fauna zoals op de salamanders en kikkers, en de libellenstand zal duidelijk toenemen rond de plassen. De consequenties voor ons bollentelers is nog onduidelijk. Verdere onderzoeken en de tijd moet het uitwijzen. Hier vlak onder Langeveld zullen wij bollentelers geen last hebben omdat het een opmaaspolder is en Rijnland de grondwaterstand op een goed peil houdt. Of het echter tot betere productieomstandigheden in het bollengebied leidt, is nog de vraag. Wat ik wel weet', zegt Martien, 'is dat deze 2500 hectare bollengrond uniek is in de wereld. Het mooiste zal zijn, als iedereen van de geestgronden afblijft. Het is nu goed en goed moet het blijven.'

Jacqueline van Klaveren en
Gerard Scholten

Nieuwjaarsbijeenkomst

Voor alle leden en donateurs van
IVN Zuid Kennemerland op
zaterdag 6 januari 2007
van 14.00 uur tot 17.00 uur.
Lokatie: *De Kapel*, Potgieterweg 4,
2061 CT Bloemendaal.

Tijdens de bijeenkomst is er een presentatie over de toestand van het Bloemendaalse bos en de andere bosparken van de gemeente Bloemendaal, door Judith v. Genderen, ecooloog en beleidsmedewerkster van Bloemendaal. (15.30—16.00 uur)

Van te voren kunnen de deelnemers die dat graag willen vanaf de Kapel een korte wandeling maken door het aangrenzende Bloemendaalse bos. Zij krijgen een routekaartje met een paar vragen mee. (14.00-14.45 uur)

Wie niet mee kan wandelen, is vanaf 14.45 uur even hartelijk welkom op de bijeenkomst,

Tussen 4 en 5 uur gezellig samenzijn.

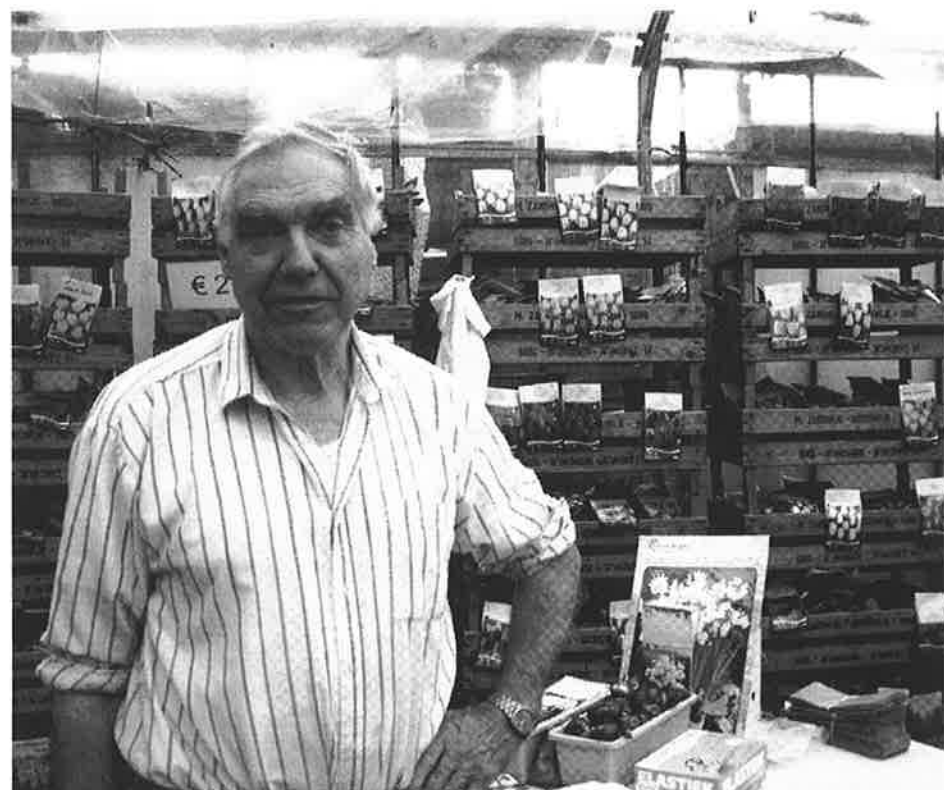

Foto: Gerard Scholten

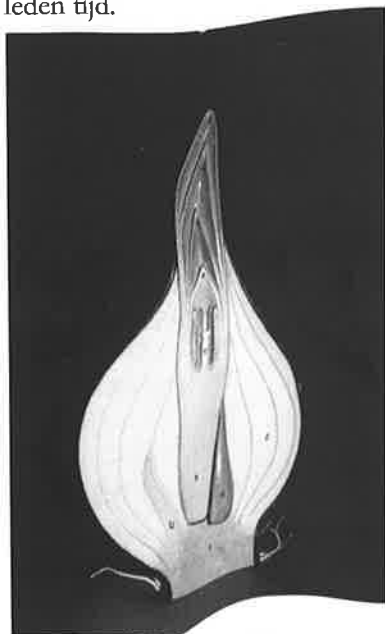
zwaargrijze wolken
boven pronkend bollenland
kleurloos de regen

M'

Nee, ik ben niet uit de klei getrokken, maar kind van de geestgrond, het thema van deze Toorts. Maar aan het eind van de herfst is van een pronkend bollenland geen sprake. Kaal is het en er is weinig 'typisch geestgrond' te zien. En wat doe je dan? Dan neem je een andere route, bijvoorbeeld die door het museum 'De zwarte Tulp' in Lisse.

Ik weet het, wij IVN-ers zijn met heel andere natuur bezig dan de 'bollenboeren', maar het is wel een eeuwenoud onderdeel van onze woonomgeving. Hier ligt de oorsprong van de bloembollencultuur. We leerden het vroeger al met aardrijkskunde, dus waarom niet een keer aandacht voor onze cultuurnatuur?

Direct aan het begin van de museumroute hangen vier reliëfkaarten die de vorming van ons landschap en de opbouw van de bodem tonen. En zien is vaak makkelijker dan erover lezen. Vanaf 1650 had het landschap zijn huidige vorm bereikt. Je ziet ook dat het stijgen van de zeespiegel niet alleen iets is van de komende tijd, maar ook van de verleden tijd.

En die verleden tijd herleeft in een deel van het interieur van herberg 'De Witte Zwaan'. De leitjes voor vraag en aanbod in bloembollen liggen er nog op de toog. Iedere handelaar betaalde 'wijngeld', waarvan de consumpties werden betaald.

Wat ik niet wist, maar nu wel, dat tulpen ook door zaadjes (ze lijken op muizenkeuteltjes) werden vermeerderd. De eerste die dat in ons land probeerde was Clusius (1526-1609). Het duurt wel 5 tot 10 jaar voor er bloemen aankwamen. Zoveel geduld hebben we nu niet meer.

Ook de tijd dat een huis voor enkele tulpenbollen van eigenaar verwisselt is voorbij. Oude prenten en een gevelsteen zijn hiervan getuige.

Het is een gezegend man die een zwarte tulp heeft

Prachtige oude boeken en prenten uit de 17de en 18de eeuw tonen beschrijvingen van 'lage planten, kruiden, bollen en bloemen'. En omdat fotografie nog niet bestond, lieten de bollenhandelaren prachtige platenboeken, een Florilegium genoemd, schilderen om de kopers te kunnen laten zien hoe de door hen gekochte bollen eruit zagen. Dan realiseer je je pas hoe lang deze cultuur hier al hoort.

Daar hoort wat mij betreft ook jeugdsentiment bij als ik in een vitrinekast prachtige hyacintenglazen zie. Op de lagere school (jaren 50) kregen wij een hyacintenbol en een glas en we moesten dan de hyacint

in bloei zien te krijgen. Eerst in het donker en na een tijd mocht de bol een beetje aan het licht wennen en daarna vol in het licht komen om tot bloei te komen. En wie de hoogste en mooiste bloeiende bol had kreeg een prijs.

Het binnenshuis in bloei trekken van hyacinten dateert al vanaf de tweede helft van de 18de eeuw.

Via de trap kom je in het deel van 'de landarbeiders, hun materialen en hun geschiedenis'. Op allerlei manieren wordt deze geschiedenis getoond. Spreuken aan de wand moesten de arbeiders netjes houden.

Wat overal opvalt op foto's en schilderijen is de ruimte, kleuren in bedden verdeeld, sloten tussen de velden en enkele mannen aan het werk in het veld. En dat beeld kun je nog ieder voorjaar zien als je over de geestgrond door de bollenvelden fietst. Alleen wordt nu de breedte van de bedden bepaald door de spoorbreedte van de tractor en hoe langer het bed, hoe beter.

Het is goed rusten in een hyacintenbed
M'

Het is jammer dat mijn woorden hier beperkt zijn. Ik had nog zoveel willen vertellen over wat er in het museum te zien is. Blijft er maar één ding over: zelf gaan kijken. Het museum is geopend van dinsdag t/m zondag van 13.00 uur tot 17.00 uur. Grachtweg 2a Lisse.

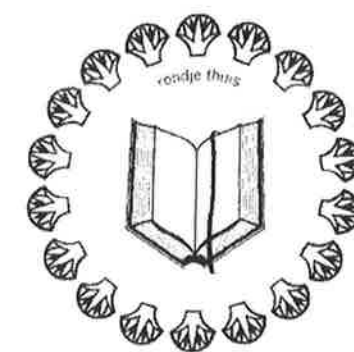
www.museumdezwartetulp.nl

Als de els zijn blad verliest dienen de narcissen wortels te hebben

Ik hou eigenlijk helemaal niet van tulpen, maar zo rondlopend door het museum stel ik mijn hart er toch voor open. Allereerst vanwege de verbondenheid met mijn geboortegrond, maar ook door de humor in de namen: 'witte pottenbakker', 'Uncle Tom' (een bijna zwarte tulp), 'gele roos', 'mariage de ma fille'. Tulpen zijn in de 16de eeuw in de Nederlanden geïmporteerd. Adriaen Pauw, ambachtsheer van Heemstede, verkocht in 1623 één bol voor f1000,-.

In het begin van de 17de eeuw begon de uitvoer van bloembollen, daarvoor werd de al eerder genoemde catalogus 'Florilegium' gemaakt. Eeuwenlang probeerden kwekers een echte zwarte tulp te kweken. Toch is het nog niet gelukt die tulp echt zwart te krijgen.

In de 18de eeuw kwam de hyacint, die ongeveer gelijk met de tulp was ingevoerd, meer in de belangstelling. Welgestelde bloemenliefhebbers hadden veel geld over voor bijzondere variëteiten, zoals de dubbele hyacint. Het werd pas een modebloem toen de mogelijkheid werd ontdekt om de bloei drie maanden te vervroegen door telen op pot of glas. De Haarlemse kweker Nicolaas van Kampen publiceerde in 1760 handleidingen voor het vervroegen van de bloei. Vandaar het ontstaan van allerlei hyacintenglazen en het verzamelen ervan.

Het wegnen in de Bollenstreek bestond eeuwenlang uit onverharde zandwegen.

Een grote verbetering was het graven van de Trekvaart tussen Haarlem en Leiden in 1657 (de Leids-evaart). De trekschuiten hadden een vaste dienstregeling en waren vergeleken met de diligence een gerieflijk vervoermiddel. Pas in 1807 werd de weg tussen Haarlem en Leiden bestraat.

In het museum wordt getoond hoe bloembollen worden geteeld, hoe de vermeerdering van bollen in zijn werk gaat, wie belangrijk zijn geweest voor vernieuwingen in het vak, welke gereedschappen en machines worden en werden gebruikt.

Want weet u bijvoorbeeld wat een *pannetje* is? En een *rondtander*, een *holmesje*, een *snotkoker*, een *spuitfiets*, of *ziekzoeken*? Iets zal ik verklappen. De spuitfiets was een verbe-

terde uitvoering van de rugspuit, de fiets draagt het geheel en er konden grotere breedtes tegelijk worden gespoten.

De snotkoker werd om de bol heen in de grond gedrukt.

Zo kon de zieke bol samen met de besmette grond er omheen worden verwijderd.

Boven, in de bollenschuur, komt even een slechte jeugdherinnering boven als ik de sorteertafel zie. Wekenlang bollen pellen in de grote vakantie en altijd had je het gevoel dat jij de natte of de kleine bollen kreeg en je werd per mand betaald. Dat was hard werken voor weinig loon. Na één zomer had ik het wel gezien. Gelukkig denkt niet iedereen er zo over, want hoe zou ik anders op mijn eigen stukje geestgrond thuis, ieder voorjaar weer kunnen genieten van de pracht van de bloeiende bollen?

Marisca van der Eem

“Als de mensen het naar hun zin hebben gehad, ga ik tevreden naar huis.”

Ieder gebied heeft zijn eigen natuurgids. Zo ook de geestgrond, maar zoals u zult lezen is dat slechts een beperkt onderdeel van het gidsgebied van Wil Stumpe. We laten Wil graag aan het woord over het Westelijk Tuinbouwgebied.

“Twee jaar geleden is het IVN - en speciaal de kinderwerkgroep - door de Actiegroep Westelijk Tuinbouwgebied benaderd om voor vier scholen een excursie te geven in dit gebied. Dit waren scholen uit de omgeving. We hebben een route uitgezet en deze excursie gehouden. Door een ongeval was ik wel bij het uitzetten van de route, maar niet bij de excursies zelf. Het actiecomité heeft toen meteen

gevraagd of deze excursie ook mogelijk was voor volwassenen. Dit hebben we verleden jaar voor het eerst gedaan. Door een voetbalwedstrijd en slecht weer kwamen er maar tien mensen. Dit jaar zijn er in het gebied twee rondleidingen gepland. Die gaan door een deel van het Westelijk Tuinbouwgebied en het aanpalende Duinvliet. Het Westelijk Tuinbouwgebied was van oudsher het groente- en bollenge-

bied van Haarlem, liggend tussen de Zijlweg en de duinen. Voorbij de Zijlweg lagen de blekerijen. Duinvliet was vroeger een oud buiten, waar nog veel oude beuken en eiken staan. Het buiten loopt weer over in het tuinbouwgebied. Deze excursie lopen we omdat er belangstelling voor ontstond vanwege de verwaarlozing van het gebied en de duistere plannen van de gemeente Haarlem.

De lente en de zomer zijn de beste seizoenen om hier te lopen want dan worden de vele slootjes gevoed door de duinrellen. Dat is de tijd dat hier dan veel wilde planten staan. En altijd kom je nog nieuwe dingen tegen. Daarom ga ik altijd voorwandelen, als voorbereiding op de excursie. Tevreden ga ik naar huis als de mensen het naar hun zin hebben gehad en er een goede opkomst was”.

Wil gidst graag voor kinderexcursies, maar ook volwassen leidt hij graag rond, vooral op de buitenplaatsen. Hij is vaste gids op Huize Manpad in Heemstede. ✿

Voor mensen die eens met Wil mee willen lopen:

Op 12 april 2007 gaat Wil op excursie naar de landgoederen Schapenduinen en Caprera in Bloemendaal. Meer informatie hierover vindt u in ons programma.

Pas in juni 2007 gaat Wil weer over de geestgronden dwalen in het Westelijk Tuinbouwgebied. Meer informatie hierover vindt u daarom in de volgende Toorts.

Over smulbossen en speelnatuur

Al weer twee jaar geleden berichtten de kranten ons over de smulbossen voor allochtonen die er moesten komen. In hun natuur was namelijk altijd wel wat te eten. Maar zijn die bossen er ook gekomen?

Directeur Thomas van Slobbe van Stichting wAarde introduceerde indertijd het begrip ‘smulbos’. Nu zegt hij daarover (citaat uit NRC Next): “Waar het ons om ging, is dat de natuur *kijk* natuur is geworden. Je loopt erdoorheen zonder van de paden af te gaan, want dat is verboden. Paddestoelen plukken mag niet. Kastanjes, bramen: je blijft er vanaf. En dat terwijl wij tradities hadden van zelf bramenjam en kastanjelikeur maken.” De verandering van dat aloude smulbos in een bewegwijzerde natuur van prikkeldraad, picknickweides en natuurfietspaden is, zegt hij “een sluipend proces geweest – en dat ontdekten wij toen we met allochtonen praatten over *hun* natuurbeleving.” Bij het smulbos ging het er dus eigenlijk om dat de bossen weer toegankelijk en aantrekbaar zouden worden. Volgens Slobbe is dat ook wel gelukt. Sinds een paar jaar verdwijnen steeds meer bordjes uit de natuur en zijn er her en der vruchtenstruiken en notenbomen aangeplant.

Voor Henk Wijkhuisen, voorzitter van de KNNV Haarlem e.o. moet er meer gebeuren. Hij schreef vorig jaar een stukje over speelnatuur in *Haarlems Klokken*, het verenigingsblad, en heeft onlangs in de Adviescommissie van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland gevraagd of die speelnatuur er ook mag komen. Om u een idee te geven wat Henk bedoelt, geven we hieronder een gedeelte van zijn stukje weer.

Hij begint zijn verhaal met dat hij regelmatig in Zweden komt:

een prachtig land met veel rust, ruimte en natuur. Als je daar in de natuur bent, doet het iets met je, het is een soort betovering, je hebt het gevoel dat je volledig opgaat in de natuur. Je mag overal lopen, dat heet *allemansrecht*, je mag bloemen plukken, paddestoelen eten, je tent opzetten bij een meer. Als je met respect met de natuur omgaat, zit je niemand in de weg. De Zweedse kinderen groeien op met de natuur: ze wonen er middenin, hebben er dagelijks mee te maken en leren er mee om gaan. Ze leren al jong om trots te zijn op hun land met zijn bossen en meren. Zweden zijn één met de natuur en ze zijn er zuinig op.

Ooit heeft Henk het op z'n Zweeds aangepakt bij een kinderpuntje. Hij schrijft daarover: “Het oude PZ-terrein was een niemandsland. Daar heb ik in het oude Zusterduin een route uitgezet met een spannende rode draad *Het geheim van het land van Eik en Beuk*. Met een buizerd in de hoofdrol en laat die nu net tijdens de start van

mijn verhaal miauwend overvliegen! De tere kinderziel stond gelijk open en was voor de rest van de dag ontvankelijk voor de mystiek van de natuur. Ze mochten in oude eiken klimmen, bloemen plukken, ze hebben een pad gekust (bij gebrek aan een kikker), zijn van een berg afgerold en hebben in een stromende duinrel een wedstrijd met eierdopjes gehouden. Een fantastische dag. Dat is natuurbeleving. Zo zou het altijd moeten zijn.

Henk wil graag dat we met elkaar nadenken over een meer kindvriendelijke natuur. Leg een plukweide aan, maak een verdwaalreservaat waar je kunt struinen en in bomen klimmen en waar een stromende duinrel uitnodigt tot waterpret. Laten we in het Nationaal Park een vrijplaats maken voor kinderen! , aldus Henk. ✿

Wij ontvangen graag reacties op het idee van Henk Wijkhuisen. Het zou goed zijn als het breed gedragen wordt, zodat het Nationaal Park er iets mee gaat doen. U kunt Henk ook zelf bellen (0255- 532986) of mailen henk.wil@12move.nl.

Zo beleef je nog eens wat !!!

Waarin IVN-gids Roelof Boddaert een groep mensen mee op excursie neemt door de AWD, gekookte rijst iets met damherten te maken schijnt te hebben en een jonge deelnemer zijn rietbootje én zijn ene voet te water laat.

Op 22 oktober mocht ik als gids meedoen met de laatste van de Vier-Seizoenen wandelingen en we hadden besloten dat ik 'vogels deed' en ook een andere route zou volgen. Er kwamen bijna 100 deelnemers opdagen en we hadden wat uitgevalen gidsen, zodat we het karwei met z'n drieën moesten zien te klaren, wat maar net lukte.

Vogels waren er nauwelijks te zien of te horen, dus wees ik bij een prachtig roodgekleurde kardinaalsmuts op het verkleuren van het herfstblad en hoe dat allemaal in zijn werk ging. Vlak ernaast stond een nog groene muts vol paarse vruchtjes en ik plukte er een paar om ze de mensen van dichtbij te laten zien.

"Meneer, waarom heeft die groene wel bessen en die rooie van u niet?" Verhip, zou ik me vergist hebben? Ik liep naar 'mijn' struik toe om 'm nader te bestuderen en wat zien ik? Het is wel degelijk een kardinaalsmuts met rood blad en totaal vruchtenloos, maar wel in volle bloei!

Verder ging het richting de vogelhut langs een kanaal met de reguliere kuif-, krak-, tafel-, slob- en wilde eenden, maar zonder één enkele wintergast. Dan maar wat vertellen over de hoeveelheid eikels dit jaar en dat ik wel eens mensen eikels zag rapen, maar niet begreep wat ze ermee aanvingen, waarop ik meteen voorgelicht werd door twee dames 'uut Twenthe': "Om te verkoopen n'tuurlijk!" en dat op een toon alsof ik als gids van zoiets eigenlijk wel op de hoogte moest zijn. De een kreeg

19 eurocent per kilo, de ander zelfs 23.

Ook bij de vogelhut waren we gauw uitgekeken en verder ging het weer langs het volgende kanaal richting een stuk AWD waar ik bronstige damherten verwachtte. Halverwege het kanaal werd ons gezelschap overrompeld door een eigenaardige en on-natuurlijke geur en als ik schrijf 'overrompeld' dan is dat nog zachtjes uitgedrukt. Nooit eerder zoiets in de natuur geroken, maar waar dan wel? want onbekend rook het zeker niet.

Dan oppert iemand: "Het ruikt hier, denk ik, naar gekookte rijst!". En dat was het inderdaad!

Maar hoe komt die keukenlucht hier terecht? Dan horen we een stel burlende damherten briesend te keer gaan. Het waait behoorlijk en wij lopen benedenwinds en de enige verklaring die ik heb voor de gekookte-rijst-lucht is dat die beesten onder het bakkeleien ook aardig wat winden moeten laten. Iets anders kon ik zo gauw niet verzinnen. Wie helpt me hiermee uit de droom?

Weer een eind verder: "Wat is dat?" Een lief, blond kereltje van een jaar of zes wijst naar de groene folders in mijn openstaande schoudertas

waaruit ik een vogelboek had opgediept om mijn volgelingen de verschillen tussen havik en buizerd te laten zien. "Dat zijn blaadjes die jij mag uitdelen", zei ik en in no time was ik m'n folders aan de mensen kwijt.

Voor wat hoort wat blijkbaar, want een half uurje later - net over het betonnen brugje bij Pietjes Zwarte Veld - kwam het ventje langs schuiven en vroeg: "Wil u een peper-muntje, meneer?" Nauwelijks zichtbaar tussen z'n duim en wijsvingertje zat zo'n tictac-gevalletje dat ik met graagte aannam en me liet smaken.

Nu we toch langs een rietkraag liepen, kon ik nog wel even mijn kunstje laten zien om van een rietblad een zeewaardig bootje te creëren. Natuurlijk kreeg m'n pepermuntvriendje het dingetje cadeau en hij mocht het ook te water laten. Daarbij was hij wat al te uitbundig en raakte met één voetje te water, een natte poot dus, maar er kwam geen klacht of huilbui over z'n lippen!

Verder ging het weer, we moesten nog een paar kilometer en ons ventje raakte behoorlijk achterop, vermoeid op de rug van zijn vader. Ik ging ze wat moed inpraten en maande de rest van de meute op mij te wachten bij het hek van ingang Vogelenzang, wat ze inderdaad deden. Na een wederzijds dankje, een duidelijke hint naar het doel van de groene folder en een gemeend "Wel thuis!" ging ieder zijns weegs. De allerlaatste die door het hek ging was m'n blonde pepermuntvriendje. Nog heel even keek hij achterom en wuifde me schuchter gedag.

Mijn dag kon niet meer stuk!

Roelof Boddaert

Op zoek naar Stinsenplanten

Hoewel u dit leest in de winter, nemen we u graag mee naar het komende voorjaar. Dan gaat het IVN in Thijsses Hof in Bloemendaal weer op zoek naar stinsenplanten.

Veel stinsenplanten bloeien al vroeg in het voorjaar. Het is dan nog te koud om voedsel uit de grond te halen. Deze voorjaarsplanten groeien echter uit een bol, knol of wortelstok. Daarin zit voedsel opgeslagen. Van oorsprong groeien veel stinsenplanten in de bossen. 's Zomers staan de bomen volop in blad en kunnen daar weinig planten groeien. Maar in de lente, als de bomen nog kaal zijn, is er voldoende zonlicht voor planten om te groeien. Dat is dan ook de tijd van de stinsenplanten.

De term stinsenplanten is afgeleid van het Friese woord 'stins', een 'steenhuus', gebouwd in de Middeleeuwen. In Friesland en Groningen ontwikkelde zo'n steenhuus zich vaak tot landhuis met een landgoed. In Groningen wordt het 'borg' genoemd. Stinsenplanten heten dan ook 'börgbloumkes' in het Gronings dialect.

Vanaf de Middeleeuwen brachten rondreizende edelen en geestelijken de bol- en knolgewassen mee vanuit Zuid- en Zuidoost Europa. Dat was niet moeilijk, want de bollen en

knollen konden wel tegen uitdroging gedurende de vaak lange reis. Eenmaal gepoot in vruchtbare, losse grond, herstelden de bolletjes zich weer snel.

Ze werden geplant op de landgoederen bij de stinsen, maar ook in kloostertuinen. Daar verwilderden ze en raakten ingeburgerd. Ze vermeerderden ze zich eenvoudig door de aanmaak van bijbolletjes. Later werden de gewassen een statussymbool. Eigenaren van landgoederen probeerden bij hun reizen bijzondere knol- en bolgewassen naar Nederland mee te nemen.

Veel mensen denken bij stinsenplanten aan bijzondere bloemen, maar veel vroege voorjaarsbloei

zijn wel bekend. Denk aan het sneeuwkllokje, de tulp en de crocus. In het voorjaar komen eerst de groene bladeren tevoorschijn en dan de stengels met bloemen. Dan zorgt de plant dat er opnieuw voedsel opgeslagen wordt in de knol, bol of wortelstok, zodat hij het volgende voorjaar weer vroeg kan bloeien. De bladeren worden daarna bruin en sterven af.

Op zondag 1 april kunt u vanaf 13.00 uur terecht in het Thijsses Hof in Bloemendaal. IVN-gidsen nemen kleine groepjes mee door de heemtuin op zoek naar stinsenplanten. U kunt natuurlijk ook zelf op zoek gaan. Er is ook een mogelijkheid om via een dialezing meer te weten te komen over de stinsenfiora.

Kunt u niet op 1 april dan kunt u ook nog mee met IVN-gidsen op het buiten Spaar en Hout aan de Kleine Houtweg. Op dit kleine buiten is een schat aan stinsenfiora te vinden, evenals prachtige oude bomen. Deze excursie is op zondag 25 maart om 15.00 uur.

Kijk voor meer informatie in ons activiteitenprogramma. ☀

Pak alvast uw agenda
De Algemene Ledenvergadering in het voorjaar komt er weer aan. IVN-leden krijgen hiervoor een uitnodiging met een agenda. Maar schrijf alvast de datum in uw agenda! **Maandag 2 april 2007** 20.00 uur in het NME-centrum Ter Kleef aan de Kleverlaan in Haarlem Noord.

W
Onverwacht groen

Voor natuurbeleving hoef je niet naar Afrika of de Veluwe. Een paar stappen buiten de deur zijn al voldoende. Tuinen, dakterrassen, parken en begraafplaatsen herbergen een fenomenale rijkdom aan dieren en planten. Deze verrassende biodiversiteit staat centraal in de nieuwe uitgave van de KNNV

Onverwacht groen tussen de tegels

Het gebonden boek bevat 256 pagina's en full colour illustraties. Het is in de boekhandel te koop voor € 47,95.

Passie voor wilde planten

Bijna elke KNNV-afdeling heeft een plantenwerkgroep. In zo'n werkgroep wordt veel informatie en praktijkervaring uitgewisseld. Voor de onderlinge uitwisseling tussen de werkgroepen werd er een jaarlijkse contactdag georganiseerd, de Botanische Dag. Gaandeweg kreeg deze dag een breder karakter: er kwamen sprekers en men kon iets tentoonstellen.

Op zaterdag 3 februari 2007 wordt de 25^e Botanische Dag georganiseerd met als thema *Passie voor wilde planten*. De dag wordt gehouden in De Twee Marken in Maarn (nabij NS station).

Kijk voor meer informatie op www.knnv.nl/ccfv

Tot en met zondag 25 maart kunt u voor deze expositie terecht in de expositieruimte van het NME-centrum Ter Kleef, Kleverlaan 9 in Haarlem Noord. Op werkdagen is de tentoonstelling open van 13.00 uur tot 16.30 uur en op zondag van 14.00 uur tot 16.00 uur. De toegang is gratis

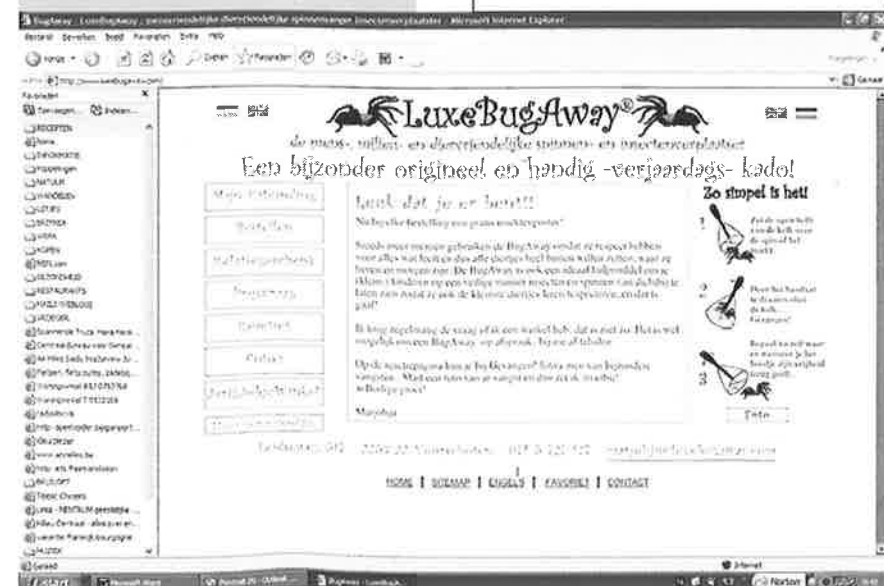
De tentoonstelling is opgezet door Hans Vader, een groot vogelkenner uit onze regio. Hij heeft nog een passie: vogelfotografie. Daardoor is het niet alleen een zeer informatieve, maar ook een prachtige tentoonstelling geworden.

Meer over bollen

Wilt u meer weten over de geestgronden? Er is een zeer informatief boek: *Natuurgids voor de Duinen en Bollenstreek*. Samengesteld door Jelle van Dijk e.a. Uitgegeven door de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk in 2000. ISBN 90- 805308-1-6. U leest hier alles over planten, mossen & korstmossen, vogels, zoogdieren, waterdieren, paddestoelen, insecten en reptielen&amfibieën uit deze gebieden.

Een kleurrijke agenda die inspireert om het veld in te gaan en waarnemingen door te geven. Met veel foto's en onmisbare informatie over de natuur en de seizoenen. Verder worden zonsopkomst en -ondergang vermeld, andere wetenswaardigheden, websites voor het doorgeven van waarnemingen en tips voor activiteiten. Uitgave van de KNNV i.s.m. de Vereniging Onderzoek Flora&Fauna. 16x21 met ringband, full colour, € 12,95.

*Kom dit keer ook eens
naar onze Nieuwjaars-
bijeenkomst!
Met een frisse neus, een
interessante lezing en ge-
zellige contacten.
Zaterdag 6 januari 2007.
Het programma staat op
pagina 11 van De Toorts.*

**Rondleidingen
Thijssse's Hof**
Georganiseerd door
medewerkers van de Hof-
en gidsen van het IVN.
Iedere eerste zondag van
de maand. Weer vanaf
11 april 2007.
Aanvang: 14 uur.
Ingang: Mollaan (achter he-
Pannenkoekenhuisje),
Bloemendaal

Activiteitenprogramma Winter / Voorjaar 2007

Vereniging voor Natuur- en Milieu-educatie, afdeling Zuid-Kennemerland.
Algemene informatie: 023 5267873.
Informatie over excursies: zie telefoonnummer bij betreffende excursie.

Nieuwjaarswerkdag Oeverlanden van de Liede

Zaterdag 6 januari i. s. m. Landschap Noord-Holland
De deelnemers gaan wilgenopslag uitsteken en uitzagen, riet maaien en hooien. Dit komt ten goede aan de bijzondere planten van dit gebied.
Begin: 9.30 uur Aanmelden, informatie en routebeschrijving bij M.van Schie 023 - 5351239.

4-Seizoenen Winterwandeling in de Amsterdamse Waterleidingduinen

Zaterdag 20 januari
Een stevige wandeling waarbij wij al struinend de AWD verkennen. Diersporen zoeken: Hoe overleven zij de winter? Bomen in de winter: Kun je ze herkennen? Neem iets te drinken en te eten mee. Dezelfde route wordt weer gelopen op 22 april, 16 juni en 15 september.
Duur: 3 uur. Vertrek: 10.00 uur Amsterdamse Waterleidingduinen, ingang Panneland.
Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Margo Slot, 06-25585657

Wintergasten in de Amsterdamse Waterleidingduinen

Zondag 21 januari
De watervogels uit het hoge noorden komen in de wintermaanden profiteren van onze milde winters. Als de wateren op de meeste plaatsen bevroren zijn is het water in de AWD nog open. Hierdoor is er kans om bijzondere watervogels te zien.
Kijk er warmte kleding aanbevolen.
Duur: 2 uur. Vertrek: 11.00 uur Amsterdamse Waterleidingduinen, ingang Oase.
Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Leo van der Brugge 023 5261584

Aan de slag op Eindhoven

Zaterdag 3 februari
Natuurwerkdag op het landgoed Eindhout waar bomen en bramen toe zijn aan een fikse opknappbeurt. Elzen en essen dienen uitgedund, knotwilgen geknot, bramen gekortwiekt.
Verzamelen: 9.30 uur op de parkeerplaats bij de middelbare school Sancta Maria
Aanmelden en informatie Marc van Schie. 023-5351239.

Diersporen en Vogels, Koningshof

Zondag 4 februari
Kinderexcursie en gelijktijdig een excursie voor volwassenen. ***In verband met beperkte parkeer ruimte wordt u verzocht met de fiets of openbaar vervoer te komen***
 Vertrek: 10.00 uur infopaneel bij parkeerplaats Koningshof, Duinlustweg 26, Overveen.
 Duur: ± 1,5 uur. Aanmelden is niet nodig. Informatie: Hetty Wijker 023 5713632

Thijssse's Hof: "Vogels van het parkbos"

Zondag 11 februari
Vanuit het instructielokaal op Thijssse's Hof hebben wij een goed uitzicht op de voederplank. Diverse vogels komen langs: koolmees, pimpelmees en vink, misschien de boomklever en de specht. Een gids vertelt precies wie het zijn. U kunt binnenlopen van 13.30 tot 15.30 uur. Is het vol, dan gaan de langstzittenden een winterwandeling maken door het Bloemendaalse Bos. Mollaan 4, Bloemendaal. Informatie: Huib Koel 023 5245846 of www.thijsseshof.nl

Strandexcursie, Bloemendaal aan Zee

Zondag 25 februari
Vertrek: 12.00 uur, strandopgang aan de Kop van de Zeeweg, Bloemendaal aan Zee.
Duur: 1,5 uur. Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Erna Schreuder 023 5314647

Knoppenwandeling, Haarlemmerhout

Zondag 11 maart
Vertrek: 11.00 uur, vanaf Restaurant Dreefzicht. Ook zonder blad laten bomen zich goed herkennen. Duur: 1,5 uur. Aanmelden vooraf niet nodig. Info: W. v. d. Heuvel 023 5326232.

Paddenexcursie voor kinderen in Koningshof/Elswout

Zondag 11 maart
De padden verlaten in deze tijd Koningshof om aan de overkant van de weg in Elswout hun eieren af te zetten in poelen en plassen. De Duinlustweg is echter een levensgevaarlijk obstakel. Daarom zetten vrijwilligers de padden over en jij kunt daarbij helpen! Intussen vertellen we je alles over het leven van de pad. Er kunnen maar 30 kinderen mee, je moet je dus vooraf opgeven! Voor de ouders wordt tegelijkertijd een vogelexcursie georganiseerd. Dus verrekijker niet vergeten. Vertrek: 08.00 uur infopaneel bij parkeerplaats Koningshof, Duinlustweg 26, Overveen. Duur: 1 uur. ***In verband met beperkte parkeer ruimte wordt u verzocht zo mogelijk met de fiets of openbaar vervoer te komen.***
Aanmelden en informatie bij Ans Boogers, 023 5312902 (of) f2hb9999@hetnet.nl

Excursies Landgoed Huys te Manpad

Georganiseerd door
Stichting Huys te Manpad,
onder andere m.m.v.
IVN gidsen.

Weer v.a. 1 februari 2007:

Iedere zaterdag ,
aanvang: 10.00 uur.

En bovendien van
1 februari – 31 mei 2007:

Iedere dinsdag,
aanvang 14.00 uur.

Vertrek bij het
toegangshek,
Herenweg, Heemstede.

Dit programma en
uitgebreide informatie
over het IVN Zuid-
Kennemerland zijn ook
terug te vinden op
onze website
www.ivnzk.nl

De wereld van de mossen

Zondag 18 maart

Grijp je kans en ga mee naar het gebied dat het rijkst aan mossen is in de wijde omtrek. Hier groeien ruim 100 verschillende mossen op 1 vierkante kilometer waar je normaal gesproken overheen loopt... Aanmelden vooraf is niet nodig. Duur: 1,5 uur Vertrek: 11.00 uur bij het informatiepaneel van Kraantje Lek, Duinlustweg 22, Overveen
Informatie bij Jacqueline van Klaveren 020-6818099.

Stinsensplanten in een decor van monumentale bomen: Spaar en Hout

Zondag 25 maart

Behalve aan de massaal aanwezige stinsensflora zal aandacht worden besteed aan de monumentale bomen van het landgoed en de cultuurhistorische aspecten daarvan.
Start om 15.00 uur bij het poortgebouw aan de Kleine Houtweg 139, aan de oostzijde van de Haarlemmerhout.

Duur: 1 uur. Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Hans Kerkhoff 023 5288577

Weidevogelexcursie, Hekslootpolder

Zondag 1 april

I.s.m. Vereniging Behoud de Hekslootpolder en Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland.
Vertrek: 8.00 uur, infopaneel hoek Spaarndamseweg/Vondelweg, Haarlem. Duur: 2,5 uur. Kijker meenemen. Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Eric van Bakel, 023 5393507.

Thijsses's Hof: Op zoek naar stinsensplanten

Zondag 1 april

Van 13.00 tot 16.00 uur kan op eigen gelegenheid of onder leiding van IVN gidsen in de hof worden gewandeld. Daarbij zal speciale aandacht worden gegeven aan de stinsensplanten. Om de 10 à 15 minuten zal er een gids met een groepje van maximaal 10 belangstellenden een rondwandeling maken. Tevens bestaat er de mogelijkheid een dialezing bij te wonen. Thijsses Hof, Mollaan 4, Bloemendaal.

Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Dik Vonk 023 5254140

Kinderexcursie bij Boerderij Zorgvrij

Zondag 8 april

Nieuwsgierig wat er allemaal in het bos te vinden valt? Doe mee aan het natuurpad bij de boerderij Zorgvrij en laat je verrassen door de natuur.

Vertrek om 11 uur bij de receptie van Zorgvrij, Genieweg 50, recreatiegebied Spaarwoude, Duur: ± 5 kwartier, Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Frank Jansen 023 5290984

Natuurwandeling op de Landgoederen Schapenduinen en Caprera

Donderdag 12 april

Avondexcursie op deze buitens. Dit is een excursie op twee aan elkaar grenzende landgoederen met een historische achtergrond. Er zijn prachtige mospaden, monumentale bomen en veel vogels. Deze wandeling is niet geschikt voor jonge kinderen.

Start om 18.30 uur aan de Brederodelaan 145 in Bloemendaal. Verzamelen buiten het hek. Duur: ± 1 uur. Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Wil Stumpe, 023 5374168.

Stinsensplanten in het Bennebroeker Bos en het Linnaeushof

Zaterdag 14 april

Het Bennebroekerbos bezit zeer oude bomen en staat nu vol prachtige stinsensplanten. Tevens brengen we een bezoek aan de Overplaats en het bos van het Linnaeushof. In het Linnaeusjaar 2007 gaat u op dit landgoed (waar de beroemde bioloog Linnaeus een tijdje heeft geleefd en gewerkt) ook genieten van een grote diversiteit aan stinsensplanten. De moeite waard! Vertrek: 14.00 uur. Parkeren € 3,- of elders parkeren.

Verzamelen op de parkeerplaats van het Linnaeushof, Binnenweg, Bennebroek.
Duur: 1,5 uur Informatie bij Marc van Schie 023 5351239

Bodemdiertjes zoeken bij het NME

Zaterdag 14 en zondag 15 april

Op beide dagen is er een voorjaarsevenement bij de stadskweektuin aan de Kleverlaan 9. Er is een stand van het IVN met diverse activiteiten en ook de Groene Winkel zal er staan.

Beide dagen is er om 13.00 uur voor kinderen van 4 tot 10 jaar een excursie om bodemdiertjes te zoeken. Duur: ± 1 uur. Excursie is alleen voor kinderen, ouders gaan niet mee. Aanmelden in de stadskweektuin bij de stand van het IVN.

Informatie: Frank Jansen 023-5290984.

Vogelexcursie, Elswout

Zondag 15 april

I.s.m. Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland.

Vertrek: 8.00 uur, ingang landgoed Elswout, Elswoutslaan 12a, Overveen. Duur: 2,5 uur. Toegangskaart verplicht. Kijker meenemen.

Aanmelden vooraf is niet nodig. Informatie: Roelof Boddaert, 023 5717773.

BD

Dhr. Jan-Willem Doornenbal

Zaanenstraat 62 Rd

2022 CR Haarlem